

SIGNIFICANCE – ET VERKTØY FOR Å VURDERE VÅRE MUSEUMSSAMLINGER

HAUGALAND
MUSEENE

Rapport fra prosjektet Prioritering av samlingene
Grethe Paulsen Vie

2013

Grethe Paulsen Vie

Foto framside: Tverrsal, MHB.05401, fra Håvik, Skjold i Tysvær.

Innhold

- 1. Bakgrunn**
- 2. Om museet**
- 3. Våre betydningsfulle samlinger**
- 4. Arbeid i Norge**
- 5. Arbeid internasjonalt – *Significance* som metode**
- 6. *Significance* som metode**
- 7. Hvorfor og hvordan vurdere *Significance*?**
- 8. *Significance assessment* - steg-for steg**
- 9. Hvem kan vurdere betydning?**
- 10. Proveniens og kontekst**
- 11. «Case Plog og ard»**
- 12. Gradering**
- 13. Lokal, regional og nasjonal verdi**
- 14. Oppsummering og veien videre**

Litteraturliste

Vedlegg 1 «Case Plog og ard»

Forord

Haugalandmuseene presenterer her en oppsummering og resultater fra prosjektet *Prioritering av samlingene*. Prosjektet er støttet av Norsk kulturråd, og ble gjennomført i perioden 01.05-31.12.2012.

Grethe Paulsen Vie, konservator ved Haugalandmuseene har ledet arbeidet. Madli Hjermann og Camilla Haug var ansatt i prosjektet, og har arbeidet både alene og sammen med utprøving av ulike metoder. Prosessen og resultater underveis ble formidlet i bloggen *Prioritering av samlingene*.

Prosjektet har betydd mye for videre utvikling av samlingsforvaltningen i Haugalandmuseene, og har vært til inspirasjon for andre museer underveis. Vi håper våre resultater kan ha overføringsverdi til andre museer i Norge.

Haugesund 15.04.2013

Mads Ramstad

direktør

Haugalandmuseene

1. Bakgrunn

Høsten 2011 ble *Samlingsforvaltningsplan for Haugalandmuseene* vedtatt. Avdelingene i det konsoliderte museet hadde da arbeidet fram museenes historie, samlingshistorikk og visjoner. Fram mot den ferdige planen diskuterte vi mange viktige spørsmål innenfor samlingsforvaltning, og fant mange svar, men støtte også på utfordringer som ikke lot seg løse umiddelbart. Utfordringer knyttet til omfanget av samlingene, mengden av materiale som ikke er katalogisert, ny innsamling og avhending ble tydeligere underveis. Arbeidet ledet oss inn i en prosess med diskusjoner om prioritering og gradering av samlinger. Vi støtte umiddelbart på problemer når det gjaldt å sette opp en prioritering av samlingene, som var en ny og vanskelig måte å tenke på. I mangel av andre kategorier, hentet vi ut Primus sin gradering av samlinger:

1. Vanlig tilvekst, høy bevaringsverdighet. Kan ikke byttes eller avhendes
2. Utstilling- og dublettsamling. Kan byttes eller avhendes
3. Bruks- og rekvisitasamling til utlån og demonstrasjon. Kan byttes eller avhendes
4. Ikke innlemmet i samlingene
5. Tilbakeført

Kategori 1. *Vanlig tilvekst, høy bevaringsverdighet*, som er førstevalget i gradering av gjenstander i Primus, har stort sett fått lov å råde grunnen alene. De aller fleste gjenstander i Haugalandmuseenes samlinger er i den kategorien. Å hoppe videre til nr. 2. *Utstilling- og dublettsamling, kan byttes eller avhendes*, har nærmest vært utenkelig. Vi konkluderte med at det er vanskelig å prioritere samlingene uten en metode og gode kriterier for gradering og prioritering.

Dette er i korte trekk bakgrunnen for utviklingen av prosjektet *Prioritering av samlingene*, der målet har vært å utvikle en metode for prioritering og gradering av museumssamlinger. Vi har hentet inn kunnskaper og erfaringer fra andre museer, både i Norge og utlandet. Underveis har vi prøvd ut etablerte metoder som kan gi oss redskaper for vurdering og bedre forvaltning av samlingene. Arbeidet har vært gjennomført med prosjektansatte og fast ansatte i museet. Prosjektansatte har stått for mye av gjennomgangen av og utprøvingen på delsamlinger, mens fast ansatte har bidratt med kunnskaper om samlingene, blant annet om aksesjon, om tidligere flyttinger av gjenstander og samlinger til nye magasiner, og andre viktige opplysninger. I bloggen «Prioritering av samlingene» ble

arbeidet presentert underveis, og de ulike metodene og utprøvingen på museets samlinger ble diskutert. Prosjektet og metoden *Significance 2.0* ble presentert på landsmøtet til Norges Museumsforbund i 14. september 2012 i Larvik og på Kurs i samlingsforvaltning 27-28. november i Trondheim.

2. Om museet

Haugalandmuseene, konsolidert museum siden 2005 og geografisk plassert i Nord-Rogaland, består av et folkemuseum, et kunstmuseum, et krigshistorisk museum, tre bygdemuseer og en fartøyvernstiftelse. Museene i regionen har sin eldste historie tilbake til 1913 og har vært preget av skiftende museumstrender. Den konsoliderte enheten har ni museumssamlinger som til sammen utgjør rundt 50 000 gjenstander, 2000 kunstverk, over 600 000 foto og 42 kulturhistoriske bygninger.

Tverrsaler som denne ble samlet inn i museets tidlige periode og regnes som en del av museets eldre landbrukssamling.

Innsamlingen til de kulturhistoriske museene i Nord-Rogaland har hatt sterk fokus på næringsveier som landbruk, fiske og håndverk. Interiør og bolig fra det 19- og 20. århundre er også godt dokumentert i gjenstandssamlingene. Spesialsamlinger er krigshistorisk samling,

kunstsamling og fotosamling. Bygningssamlingene representerer byggeskikk og arkitektur som er typisk for Nord-Rogaland. Av nyere innsamlinger kan nevnes materiell og immateriell bedehuskultur og romanikultur og innsamling og dokumentasjon i forbindelse med nedlegging av teglverk, sildeoljefabrikker og annen industri.

Særlig de siste tretti år har tilveksten til museene økt kraftig og håndteringen av gjenstandsmassen er utfordrende. Innsamlingsplaner vil i framtiden kunne begrense inntaket, samtidig som vi må gjøre prioriteringer når det gjelder hvilke gjenstander vi skal bruke mest ressurser på. Riktige prioriteringer og vurderinger av betydningen til enkeltobjekter, delsamlinger og hele samlinger i museet vil kunne gi et bedre styringsredskap i framtidig forvaltning av samlingene. Det handler til syvende og sist om hva museet skal være i framtiden. Hvilke deler av samlingen skal bevares, løftes fram og være betydningsfulle?

Hvorfor gir vi noen gjenstander en høy eller lav verdi?

3. Våre betydningsfulle samlinger

Vi omtaler til daglig deler av samlingene som mer eller mindre betydningsfulle for museet. Hvorfor gir vi noen gjenstander eller delsamlinger en høy eller lav verdi? Hvilke kriterier er styrende for at vi gir samlingene en høy eller lav verdi? Hvilken historie forteller

gjenstandene? De ansatte i museene møter daglig på spørsmål og tar kontinuerlig avgjørelser i forhold til samlingene:

Collection management decisions are more often than not based on some sort of value judgement. Making acquisitions, choosing objects for an exhibition, dealing with loan requests, restoring objects – all these day-to-day-museum practices involve assessment of the cultural value of objects (a museum curator answered “every day”, when asked how often he dealt with value assessment issues) (Luger 2011).

Det er i dag et stort etterslep av objekter som trenger katalogisering og konservering. Mange museer har et prekært behov for bedre og større magasiner og flere konserveringsressurser. Det tas daglig avgjørelser som innebærer en prioritering av noen objekter eller samlinger fremfor andre. Slike avgjørelser har betydning for vår fremtidige forståelse av historien. I artikkelen *A new method for assessing the value for collections* (2011) oppsummerer Tessa Luger nødvendigheten av å være bevisst hva vi tar vare på og for hvem:

The aim of the heritage profession is to pass on cultural heritage to future generations in optimal conditions and under optimal conditions of accessibility. But what relicts from the past, both material and immaterial, does a society wants to preserve for future generations? And what is it exactly we are trying to preserve: the original material, the concept of the maker, the stories behind the object, its original function, or several or all of the above. To what purpose and to for whom are we preserving? (Luger 2011).

Vi bør beskrive hvorfor vi tar vare på det vi har i magasiner og utstillinger. Men kan det være mulig å nedsette kriterier for prioritering, eller må det utvises skjønn fra gang til gang? Vi har brukt våre samlinger for å gå inn i disse problemstillingene. En nærhet til konkrete samlinger og samlingsforvaltning i et konsolidert museum kombinert med en analytisk innfallsvinkel til feltet har vært vår styrke.

4. Arbeid i Norge

I Norge er det ikke laget nasjonale retningslinjer for vurdering og prioritering.

Samlingsforvaltningen har det siste tiåret vært preget av *Revita*-prosjekter, der oversikt og tilstandsvurdering av samlingene har vært viktige målsettinger. *Revita*-begrepet ble lansert i

Museumsutredningen - *Museum Mangfold, minne, møtestad*. (NOU 1996:7). Med utgangspunkt i den såkalte Trøndelagsundersøkelsen og et tilsvarende prosjekt i Nederland (DELTA) la utvalget frem en plan for bedre bevaring av museumssamlingene. Utredningen skisserte tiltak for å høyne samlingsforvaltningen ved norske museer med gjennomgang og digitalisering av gjenstandsregistreringer, samt økt fokus på forebyggende konservering.

Haugalandmuseene har ikke gjennomført noe større *Revita*-prosjekt, men har siden 2010 hatt en gjennomgang av utvalgte gjenstandsgrupper. Rengjøring, frysing, revisjon av katalogiseringspost i Primus og plassering med god tilgjengelighet på klimastyrt magasin har vært de viktigste arbeidsprosessene.

Kløvsaler er en av gjenstandsgruppene som er revidert Haugalandmuseene.

Resultatet er god oversikt, god magasinplassering, god søkbarhet i Primus og tilgjengeliggjøring på Digitalt Museum. For Haugalandmuseene er *Revita* er en viktig metode og et nyttig verktøy for å få oversikt over samlingene, tilstand og konserveringsbehov. Men *Revita* viser at den mangler den kulturhistoriske verdivurderingen. Hvilken kulturhistorisk mening og verdi objektene eller samlingene bærer i seg, og hvilke deler av samlingene som skal prioriteres utifra kulturhistorisk verdi, eller betydning, blir ikke vurdert.

Et prosjekt som har berørt verdisetting «Tilstandsvurdering av museumssamlinger» som ble startet av Norsk Museumsutvikling i 1999. Målet var å få en oversikt over tilstanden til museumssamlingene i hvert fylke og samle dette til en nasjonal oversikt. Dokumentasjon av samlingene, tilstand på bygningsmassen som rommer samlinger, klima, lys, skadedyr, tiltak

mot vannskade og renhold er noe av det som ble vurdert. I undersøkelsen ble museets personale også bedt om å gi en verdisetting av samlingene i sin helhet, med inndeling i fire verdikategorier, fra *Svært viktig samling* til *Ikke prioritert samling*. I ABM-skrift #51 *Vel bevart – Tilstandsvurdering av museumssamlinger* (2009) presenteres disse kategoriene. Det er en grov inndeling, og det skilles mellom unike gjenstander, sentrale gjenstander og interessante gjenstander:

Verdikategorier:

Svært viktig samling:

Enkeltgjenstander som er unike og uerstattelige for museet, gjenstander som er sentrale for museets egenart og identitet. Svært omsettelige gjenstander. Bevaringsperspektiv lengst mulig.

Viktig samling, høyt prioritert:

Sentrale gjenstander for museet, skal bevares som en del av samlingen. Aktuelle utstillingsgjenstander for museet. Langt bevaringsperspektiv.

Lavere prioritert samling:

Interessante gjenstander i en sammenheng, men ikke sentrale. Skal i utgangspunktet beholdes ved museet, men kan i større grad enn kategori 1 og 2 benyttes, forbrukes, utveksles, deponeres. I liten grad interessante som utstillingsgjenstander ved museet, typisk magasinsamling med mindre interesse både med hensyn til formidling og forskning.

Ikke prioritert samling:

Samlingen av liten interesse for museet, overflødige gjenstander og gjenstander kommet inn «på lasset» sammen med viktigere materiale. Samling som ikke hører hjemme i museets samlinger og profil. Kan forbrukes i formidling og skolesamarbeid, gis bort, selges, avhendes (med forbehold om juridiske forhold).

Vel Bevart- Tilstandsvurdering av museumssamlinger ABM-skrift #59

Det samlede resultatet av undersøkelsen ble at 67,8 % av samlingene i Norge kom i kategorien *Svært viktig samling*, 28,5 % kom i kategorien *Viktig samling, høy prioritet* og bare 2,2 % kom i kategorien *Lavere prioritert samling*. (ABM-skrift #59 *Vel bevart* 2009). Det vil si at det 94,3 % av samlingene i Norge ble vurdert å være svært viktige og viktige. Det går ikke fram av undersøkelsen om museene la noen kriterier til grunn for sine vurderinger, men vi kan anta at mange museer har utvist skjønn i sine svar, og anslått en kulturhistorisk verdi på samlingene:

Vurderingen er en samlet vurdering for den magasinerte samlingen som helhet. Verdisettingen kan derfor ikke ukritisk overføres til enkeltgjenstander innen samlingen. Ved en uensartet samling vil den dominerende kategorien styre kategoriseringen. Vurderingen gjelder innenfor museets samling, ikke på regional eller nasjonal basis» (ABM-skrift #59 Vel bevart 2009).

Hovedvekten av arbeidet innenfor samlingsforvaltning de siste årene i Norge har hatt fokus på å få oversikt over samlingene, på helt nødvendige vurderinger av tilstand- og sikringsbehov. Vurdering av en samlings kulturhistoriske verdi har vært berørt i ulike prosjekter, men er i dag ikke en integrert del av arbeidet i forvaltningen ved museene. Det er en sterk tradisjon for å tenke at det meste av samlingene tilhører Primus-kategorien «Vanlig tilvekst, høy bevaringsverdighet. Kan ikke byttes eller avhendes». Det som allerede er tatt inn i samlingene har blitt definert som viktig, og museene har ikke arbeidet med graderinger og avhending som en del av samlingsutviklingen.

5. Arbeid internasjonalt - *Significance* som metode

Internasjonalt har *Significance* de siste årene blitt et felles begrep for prosessen med å vurdere samlings betydning og verdi. En rekke rapporter og dokumenter diskuterer *Significance*, som ble nedfelt i UNESCO`s konvensjoner allerede i 1972 i *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.

I Australia utviklet de metoden i 2001, inspirert av det australske kulturminnevernet. I [*significance*] – a guide to assessing the significance of cultural heritage objects and collections (2001) defineres *Significance* som:

(...) The meaning and value of an item or collection, or what makes it important. Significance is the historic, aesthetic, scientific and social values that an object or collection has for past, present and future generations.

Significance kan oversettes med ‘det å være signifikant, av betydning, betydningsfullhet’ og forklares som et konsept – en metode, som skal hjelpe oss å forstå og argumentere for hvorfor enkeltobjekter og samlinger er betydningsfulle. Den kan brukes for å vurdere et objekts eller en samlings betydning i forhold til framtidige målsettinger, prioriteringer og ressursbruk. Den kan hjelpe museumsansatte i å ta avgjørelser knyttet til innsamling, konservering, sikring,

tilgjengelighet og avhending av objekter eller samlinger. En ny utgave – *Significance 2.0. A guide to assessing the significance of collections*, ble utgitt i 2009. *Significance* beskrives der som

(...) The values and meanings that items and collections have for people and communities. Significance helps unlock the potential for collections, creating opportunities for communities to access and enjoy collections, and to understand the history, cultures and environments of Australia.

Vurdering av betydning krever et felles rammeverk for å kunne analysere objekter og samlinger og kommunisere deres meninger og verdier. Det handler om å snakke et felles språk og utføre en kvalitativ analyse av historiske, estetiske, vitenskapelige og sosiale eller religiøse verdier (*Significance 2.0* 2009). Den australske metoden har utviklet en steg-for steg prosess som vurderer betydning og sikrer en konsistent vurdering på tvers av museer og samlinger:

“Significance assessment (is) the process of studying and understanding the meanings and values of an item or collection, enabling sound and reasoned statements and judgments about the importance of items and collections, and their meanings for communities. The outcomes of a significance assessment should guide decisions made about the management of an item or collection into the future.” (Significance 2.0 2009:63).

En vurdering av betydning (*Significance assessment*) kan endres over tid og krever revidering. Metoden er ment som et hjelpemiddel for å bedre hverdagen til de ansatte på museene og brukes i dag i museer, gallerier, bibliotek og arkiver over hele Australia.

Vurdering av Significance kan gjøres både på enkeltobjekter og hele samlinger

Inspirert av den australske *Significance*-metoden utviklet *Renaissance East Midland Museums (REM)* i 2010 *Reviewing Significance: a framework for assessing museum collections`significance, management and use* (2010). De kom med en revidert utgave i 2012: *Reviewing Significance 2.0*. Den britiske metoden er, som den australske, et verktøy for å kunne vurdere en samlings betydning. De bygger i tillegg på *University College London`s Collection Review, (2007-2009)*, et *Revita*-verktøy som ble utviklet for å få oversikt over samlingene ved University College London`s Collections (UCL). *Reviewing Significance*-metoden har revisjon av samlingene som et utgangspunkt for arbeidet, og består av to komplementære prosesser, der en rekke skjemaer fylles ut: *The Significant assessment Process* og *The Collection Review process*.

Den første metoden – *Significance assessment process* – vurderer proveniens, unikhhet, estetisk verdi, tilstand/helhet, historisk verdi og bruksmuligheter. *The Collection Review Pocess* vurderer bruksverdi, med kategoriene: popularitet, formidlingsverdi, forskningsverdi, betydning og tilgjengelighet. Metoden vurderer også samlingsforvaltning, med kategoriene: sikkerhet/ risikoplanlegging, utstillings- og lagringsplass, pakking og utstillingsmonter, klimastyring, tilstandsvurdering, eierskap og dokumentering/katalogisering. Et viktig mål med *Reviewing Significance*-metoden var å utvikle en modell som var enkel og rask å bruke både for små og store museer. Den er laget med tanke på at man skal være en liten gruppe som

jobber effektivt med gjennomgangen av objekter/samlinger over en kort periode.

I Nederland har de også arbeidet med utvikling og implementering av *significance*, inspirert av den australske *Significance 2.0* (2009). I artikkelen *A new method for assessing the value for collections* (Luger 2011) beskrives prosessen fram mot utviklingen av en veiledning som skal erstatte den nederlandske Delta-planen. Svakheter ved Deltaplanen blir trukket fram, samtidig som de ser løsninger på veien videre. I Wales har de utviklet veilederen *Why do we have it? A Significance Process and Template* (2013), som er sterkt inspirert av den australske og engelske metoden.

Significance er altså godt etablert som metode og er et kjent begrep internasjonalt. I Norge er metoden ennå relativt ukjent i museene. I prosjektet "Prioritering av samlingene" har kartlegging og forståelsen av *Significance*-metoder vært sentralt. De australske og britiske dokumentene gir konkrete eksempler på vurdering av *Significance* og vi har prøvd ut de to ulike metodene på våre samlinger. Enkeltgjenstander som har blitt vurdert er blant annet fotografiapparat, brudekrone, ganekniv, skipsmaleri, krutthorn og fiskestein. Delsamlinger som er vurdert er kløv- og ridesaler, tverrsaler og forsynkroker. Utprøvingen ga oss en større forståelse av hva arbeidet med metodene innebærer, og den har gitt ny kunnskap og ny forståelse av egne samlinger. I det følgende presenteres den australske *Significance assessment* for samlinger i sin helhet. Vi mener den er et svært godt redskap for en kvalitativ vurdering av museumssamlinger.

8. Significance assessment - steg-for steg

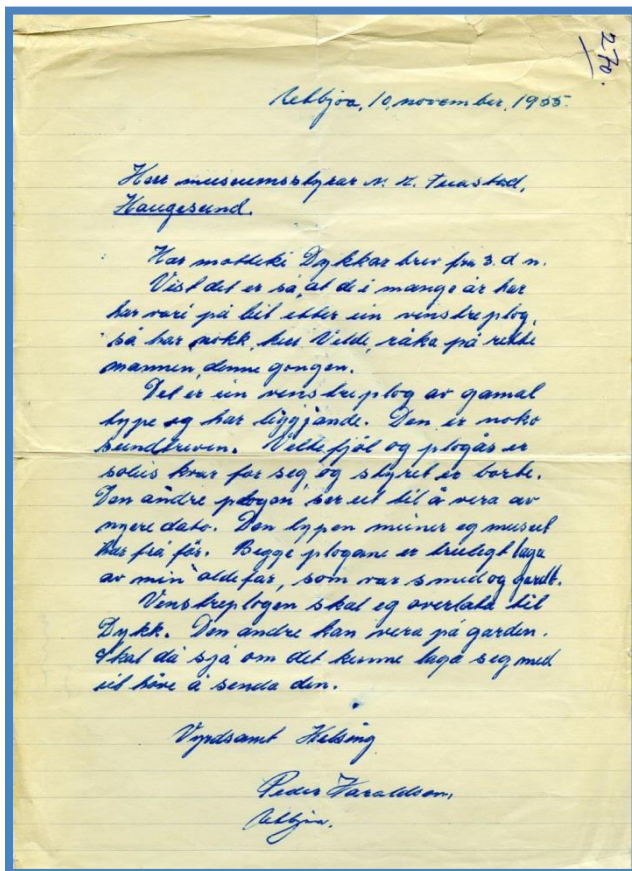
– oversatt fra den australske Significance, med noen tilpasninger og endringer for vår bruk

1. Bakgrunn for vurdering

- Om samlingen som vurderes og hvorfor det ble bestemt at den aktuelle samlingen skulle vurderes

2. Samle all informasjon om samlingens historie og utvikling

- Alle kilder til informasjon om samlingen og relaterte samlinger skal skrives ned her. Dette kan inkludere bøker om temaet, arkiver, muntlige kilder og internettkilder. Beskriv samlingen kort.

Utbjoa, 10. november 1955

Hr Museumsstyret N.H. Tuastad,
Haugesund

Har motteki Dykkar brev frå 3.d.m. Vist det er så at de i mange år her har vori på leit etter ein venstreplog, så har nok herr Velde råka på rette mannen denne gongen.

Det er ein venstreplog av gamal type eg har liggjande. Den er noko sundreven. Veltefføl og plogås er soleis kvar for seg og styret er borte. (...) Venstreploggen skal eg overlata til dykk (...)

Værdsamt helsing

Peder Haraldson
Utbjoa

I museets opplysningsarkiv ligger brev, avisutklipp og annen informasjon knyttet til samlingen. Dette brevet gir en forståelse av hvorfor gjenstander har blitt samlet inn, til tross for at de har vært i dårlig tilstand. Kilde: Karmsund folkemuseum, O.A.270

3a. Studer historien til samlingen

- Beskriv samlingens historikk i museet
- Vurder hvilken rolle tidligere ansatte har hatt i utviklingen av samlingen
- Identifiser viktige hendelser i organisasjonens historie som har påvirket samlingen
- F.eks. gaver, utvidelser, nybygg, flytting mm.
- Beskriv den kunnskapen som besittes på museet om samlingen. Hvem og hva.

3b. Gå igjennom omfanget og tema i samlingen

- Identifiser de viktigste temaene/objektene i samlingen
- Hvordan tjener samlingen målene/formålet til organisasjonen?
- Samsvarer samlingen med innsamlingsplaner og strategiplaner?
- I hvor stor grad gjenspeiler samlingen viktige tema i byens/regionens historie?

4.Rådfør deg med givere, eiere og andre med kunnskap om samlingen og historien

- Rådfør deg med folk med kunnskaper om samlingen
- For hvem er samlingen viktig?
- Hvordan er samfunnets relasjon til museet og tilknytningen til samlingen
- Har folk sterke følelser for elementer av samlingen
- Gjør egne vurderinger hvis du ikke oppnår kontakt med personer eller grupper utenfor museet.

5.Utforsk samlingens kontekst

- Sett samlingen inn i en historisk kontekst i forhold til produksjon, sted og bruk
- Forstå samlingen i forhold til den perioden den ble produsert i, og historisk kontekst (F.eks. sted og bruk)
- Hva forteller samlingen om byens/regionens historie?
- Hvordan har historiske epoker formet samlingen
- Har samlingens plassering en spesiell betydning, spesielt hvis den står i et historisk miljø?

6.Analyser og beskriv materialet og tilstanden til samlingen

- Trenger betydningsfulle objekter og/eller deler av samlingen spesiell håndtering og bevaringstiltak?

7.Sammenlign med andre samlinger

- Se etter samlinger av lignende størrelse, type og tema. Hvordan er samlingen ulik/lik sammenlignbare samlinger
- Vurder samlingen i nasjonal, regional og lokal sammenheng

8.Identifiser relaterte steder og objekter

- Er samlingen relatert til et bestemt sted eller miljø?
- Finnes det utfyllende samlinger eid av andre organisasjoner?

9.Vurder samlingens betydning og verdi

- Beskriv hvordan og hvorfor samlingen er av betydning

Primærkriterier

Med bakgrunn i informasjonen fra de andre punktene skal man beskrive samlingens betydning ut fra følgende verdier. Disse kriteriene kan brukes både på enkeltobjekter og samlinger.

Historisk verdi

- Er den knyttet til en bestemt person/gruppe, hendelse, sted eller aktivitet, og hvorfor er dette viktig?
- Hva forteller den om en historisk epoke?
- Hvordan bidrar den til å forstå en periode, aktivitet, sted, industri, person eller aktivitet

Kunstnerisk eller estetisk verdi

- Er den godt laget?
- Er den et godt eksempel på en stil, design, kunstnerisk epoke eller en kunstners verk?
- Er den originalt eller innoverende i sin design?
- Er den vakkert, tiltalende eller velformet?
- Viser det en høy grad av kreativ eller teknisk gjennomføring?
- Avbilder det noe eller noen av interesse eller betydning?

Forsknings- eller vitenskapelig verdi

- Har forskere aktiv interesse i objektet/samlingen i dag, eller vil det kunne bli av interesse?
- Hvordan er det av interesse for forskning i dag og i fremtiden?
- Har den forskningspotensiale, og på hvilken måte?
- Konkret hva er det som utgjør dens forskningsverdi?

Sosial eller åndelig verdi

- Er den av særskilt verdi for en gruppe i dag, og hvorfor?
- Hvordan inngår tilknytningen til objektet/samlingen i den bestemte gruppens aktiviteter?
- Har gruppen blitt forespurt om objektets/samlingens mening for dem?
- Er det/har det vært av åndelig verdi for noen?
- Rommer objektet/samlingen overtro, ideer, skikker, tradisjoner eller historier som er viktig for en bestemt gruppe?

Komparative kriterier

Ved å beskrive de fire verdiene har man også beskrevet gjenstandens eller samlingens betydning. Følgende fire kriterier må deretter vurderes for å bestemme graden av betydning. Her kan hvert enkelt objekt i samlingen vurderes, eller samlingen i sin helhet.

Proveniens

- Er objektet/samlingen godt dokumentert i forhold til sin gjenstandsgruppe?
- Hvem lagde, eide og brukte den?
- Er dens opprinnelse kjent?
- Er det en kjede av eierskap?
- Er proveniensen troverdig?
- Hvordan former proveniensen objektets/samlingens betydning?

Sjeldenhet/representativitet

- Har den sjeldne kvaliteter som skiller den fra andre objekter i denne gjenstandsgruppen?
- Er det et sjeldent eller spesielt fint eksemplar av sin type?
- Er det enestående, unikt eller truet?
- Er det et godt eksempel på denne typen objekter/samlinger?
- Er det typisk eller karakteristisk?
- Er det spesielt godt dokumentert i forhold til lignende objekter?

Tilstand og kompletthet

- Er tilstanden god i forhold til lignende objekter/samlinger?
- Er den intakt eller komplett?
- Er reparasjoner, endringer eller bruksspor synlige?
- Virker det?
- Er tilstanden original og uendret?

Underbyggelse av musets formål

- Hvordan er objektet/samlingen relevant for museets formål, mål, samlingspolitikk og programmer?
- Har noen objekter en spesiell stilling i samlingen i relasjon til andre objekter?
- Hjelper det å tolke aspekter av deres plassering og kontekst?

10.Oppsummer og begrunn verdivurderingen (Significance statement)

- Trekk ut essensen av vurderingene gjort av objektet/samlingen
- Begrunn hvorfor og hvordan objektet/samlingen er av betydning
- Prioritering av noen objekter fremfor andre begrunnes i oppsummeringen
- Oppsummeringen skal kunne tåle å stå alene
- (Grader objektene i samlingen)

Signatur og dato for verdivurdering

Referanseliste

Liste over bidragsytere

11. Beskriv anbefalte og gjennomførte handlinger

- Handlingsplaner, strategier og prioriteringer for handling. Kan felles inn i organisasjonens strategiplan.
- Vurder om noen objekter/deler av samlingen trenger videre undersøkelser og vurdering
- Legg strategier for å styrke hull/svakheter i samlingen, og for å gjøre innsamlingen aktiv

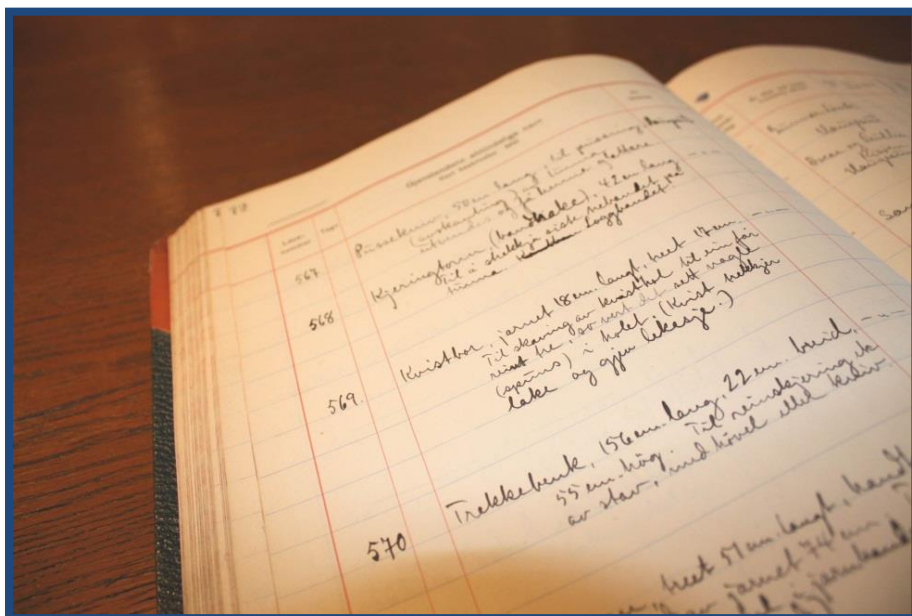
9. Hvem kan vurdere betydning?

Flere ulike faggrupper kan vurdere betydning. En person kan være ansvarlig, men det involverer gjerne flere personer som har kunnskaper om og interesse for objektet eller samlingen. Vurdering av betydning gir gode muligheter for å involvere ansatte. Det er mye kunnskap som ikke finnes i protokoller eller bøker, særlig når det gjelder objekter som tidligere ikke er katalogiserte. Når gjenstandene kom til museet og hvilke magasiner de tidligere har stått på, er informasjon som sjelden er nedskrevet.

Det er spesielt viktig å innhente kunnskaper hvis samlingen har sosial eller religiøs betydning for minoriteter, trossamfunn eller andre grupper i samfunnet. De bør gis muligheten til å beskrive med egne ord, hvorfor et objekt eller en samling er betydningsfull for dem. Hvem som definerer betydning vil varierer fra samling til samling og fra museum til museum. Er det uenigheter rundt betydningen, bør dette komme fram. Det viktigste er at en alltid spør seg «For hvem er samlingen viktig»?

10. Proveniens og kontekst

I *Significance 2.0* (2011) blir begrepene proveniens og kontekst beskrevet grundig, og begge er viktige elementer i vurderingen av objekters eller samlingers betydning. Et objekt med en veldokumentert proveniens har som regel større verdi enn et objekt med dårlig proveniens.

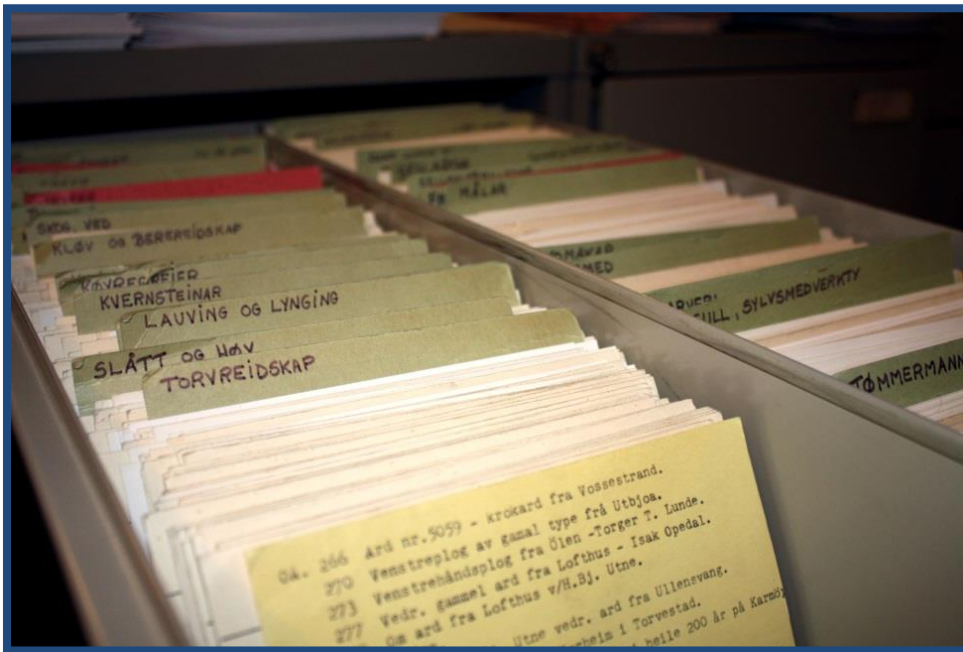

Museets første aksesjonsprotokoller er viktige kilder til proveniens. Skisser av gjenstander og relasjoner til andre objekter kan også leses ut av protokollene.

Proveniensen kommer av det latinske *provenire*, å oppstå og beskrives som et objekts eller en samplings dokumenterte kjede av eierskap, eller dets/dens livshistorie, inkludert tidligere eiere, opprinnelse og brukssammenheng (*Significance 2.0*. 2011:63)

Den danske Wikipedia beskriver proveniensen for museumsgjenstander som «de opplysninger om objektet som er innsamlet i forbindelse med ervervelsen eller hjemtakingen til et museum». Det er en «redegjørelse for hvor og når gjenstanden er fremstilt, og hvem som siden har eid og brukt den». Ved flere eiere/brukere beskrives deres relasjon og det tidsrommet hver av dem har hatt objektet. Kontekst beskrives som et moteord for sammenheng ([http://da.wikipedia.org/wiki/Proveniensen_\(museumsgjenstande\)](http://da.wikipedia.org/wiki/Proveniensen_(museumsgjenstande))).

I *Significance 2.0* (2012) beskrives kontekst som det som setter objektet eller samlingen i en bredere historisk, geografisk, kunstnerisk eller miljømessig sammenheng. Det betyr at man studerer hvordan objektet eller samlingen er relatert til bredere temaer eller mønstre. Konteksten setter objektet eller samlingen i en sammenheng, og hjelper oss med å forstå dets fulle mening og relevans. (*Significance 2.0*, 2011:32).

Kortkatalogen er en viktig kilde til kunnskap om samlingen. Ikke alle gjenstander er ført inn i Primus ennå.

Objektets proveniensen inkluderer også livsløp i museets eie. Informasjon om objektet frem til aksesjon, følger alltid objektet, men det er vanskelig å finne informasjon om hvilke magasiner (utstillinger) det har ligget på, og når det har blitt flyttet til sin nåværende plassering. I vurdering av betydning har vi måttet diskutere museets historie med de som har jobbet her

lengst. Vi har studert tidligere årsmeldinger, og vi har konsultert andre tidligere tilknyttede institusjoner. Dette har vært blant de mest tidkrevende prosessene i verdivurderingen. I dag er det fast praksis å skrive ned flytting til nye magasiner og plassering av gjenstandene i Primus. Vurdering av betydning viser viktigheten av at nettopp slike opplysninger dokumenteres og følger samlingene.

11. «Case Plog og ard»

Etter noen uker med gjennomgang av ulike metoder følte vi oss klare for å gå i gang med utprøving på en større delsamling. Valget falt på Karmsund folkemuseum sin store samling med ploger og arder. Vi har lenge visst at ikke alle plogene er katalogiserte, og at vi dermed ikke helt har oversikten over hvor mange ploger vi har og hvor alle er lagret. Noen av plogene er utstilte i museets landbruksutstilling, noen er plassert på gode klimastyrte magasiner, mens deler av plogsamlingen har svært dårlige bevaringsforhold i løer og uthus. Vi sa på forhånd at vi ønsket å vurdere plogsamlingens betydning for å kunne avgjøre ressursbruk og dens framtid i museets samlinger – katalogisering og bedre magasinplass eller avhending?

Plogsamlingen inngår i museets landbruksamling, som er et resultat av en aktiv innsamling helt fra museets start i 1925. Det er først og fremst det eldre landbruket (1600-1850) og de eldre bruksformene denne samlingen gjenspeiler. Det geografiske bruksområdet og typologi for plogene er godt dokumentert i artikkelen *Gamle åkerreiskaper i Karmsund*, av Svein Steinsnes (Haugesund Museum årshfte 1935-1945). I 1981 deltok museet i en innsamling av nyere landbruksminne, initiert av Rogaland fylkeskommune. Nyere landbruksredskaper som forteller om et tidlig maskinelt landbruk (1920-1970), er et resultat av denne innsamlingen. Intervjuer av bøndene og dokumentasjon av arbeidsprosesser ga i tillegg kunnskaper om redskapene og bruken av redskapene.

Vi valgte å legge den australske, kvalitative vurderingsmetoden *Significance 2.0* til grunn for vurderingen av plogsamlingen. Metoden skal også kunne brukes på materiale som ikke er katalogisert. Den fungerer da som et verktøy for å vurdere om gjenstandene er av så stor betydning at vi bruker ressurser på katalogisering og god magasinplass, eller om det kan være grunnlag for avhending. Underveis utarbeidet vi et skjema (se s. 21), som hjalp oss å holde oversikt over antall ploger, ulike magasiner de er plassert på og en fotoliste (se s. 22). Vurderingsrapporten, oversiktsskjemaet og fotolisten skal følge hverandre. I arbeidet var det

Oversiktsskjema - vedlegg til rapport med vurdering av betydning

Avdeling: Karmsund folkemuseum
 Samling: Plogsamlingen
 Undersøker(e): Madli Hjermann, Camilla Haug

Oversiktsskjemaet skal følge vurderingsrapporten og fotolista

I "opplysninger om objektet" beskrives tilleggsopplysninger som kan ha relevans for objektet og vurderingen
 I "tiltak gjennomført" signeres det når man har gjennomført anbefalte tiltak med bakgrunn i vurderingsrapporten

Mus. nr.	Plassering	Nummerert	Primus	Kortkatalog	Protokoll	Fotonr	Aksesjon	Bruk	Tilstand /helhet	Opplysninger om objektet	Publisert
MHB.00108		x	X	x	x	21	1932	Skåre, Gard	Svært rustet	Metallplog med vridde veltefjøl som velter mot høyre. To håndtak, ytterste del i tre.	
MHB.00109		x	X	x	x		1932	Skåre, Steinsnes		Grindplog. Vridde veltefjøl i jern. Publisert: Steinsnes 1946: 66f.	x
MHB.00178		x	X	x	x	3, 4	1932	Skåre, Kalland	God stand, mangler kniv.	Grindplog. Rett veltefjøl av tre. Publisert: Steinsnes 1946: 51f.	x
MHB.01733		x	X	x	x	21	1934		En del av åsen er knukket av ved skjæret.	Ard med toveis jernskjær. Metallhåndtak med tre ytterst.	
Ureg						43			Mangler en del av styrestang	Treplog med toveis skjær og veltefjøl som er en forlengelse av skjæret.	

Fotoliste

Avdeling: Karmsund folkemuseum
Samling: Plogsamling
Undersøker(e): Madli Hjermand og Camilla Haug

Fotolista skal følge oversiktskjemaet og vurderingsrapporten

Fotografiene merkes med "Plogsamling_nr." for oversiktsbilder. Detaljebilder får undernr. i form av bokstav. F.eks. et bilde av 3 ploger sammen får følgende betegnelse: "Plogsamling_1", et detaljbilde av den ene plogen/fjøla får følgende betegnelse: Plogsamling_1a

Foto nr	Dato	Plassering	Opplysninger
Plogsamling_15	24.09.2012	Ørpetveit	L-formet ard/hyppeplog på loft
Plogsamling_16	24.09.2012	Ørpetveit	Plog med tre skjær for to hester
Plogsamling_17	24.09.2012	Ørpetveit	En av 3-4 kasser med ekstra utstyr til plog
Plogsamling_18	24.09.2012	Lillesund	To plogskjær
Plogsamling_19	24.09.2012	Lillesund	MHB.02574. L-formet hyppeplog i hylle, med knukne håndtak
Plogsamling_20	24.09.2012	Lillesund	MHB.003690. Grindplog ved vegg
Plogsamling_21	24.09.2012	Lillesund	MHB.00108: Plog, MHB.01733: Ard og MHB:02711: L-formet hyppeplog
Plogsamling_22	24.09.2012	Lillesund	Plogskjær (bildet tatt for å tyde nr)
Plogsamling_23	24.09.2012	Årabrot	Plogene på Årabrot
Plogsamling_24	24.09.2012	Årabrot	Innskjærte initialer og årstallet 1858
Plogsamling_25	26.09.2012	Tveit	Arbeidsbilde
Plogsamling_26	26.09.2012	Tveit	Arbeidsbilde
Plogsamling_27	26.09.2012	Tveit	Grindplog 133/-

viktig med gjenfinning av alle katalogiserte ploger, samt en kartlegging over ploger som ikke var katalogiserte – hvilke typer, hvor de er lagret og tilstand.

Madli Hjermand og Camilla Haug i gang med å få oversikt over plogsamlingen høsten 2012.

Vi kartla ploger og arder på ulike magasiner og uthus. Det siste stedet som ble besøkt var ei løe, som huser redskapene fra en stor landbruksinnsamling i 1980-81. Da samlingen ble plassert der i 1981, var tanken at det skulle være et studiemagasin. De er derfor i stor grad plassert etter type redskap, med en midtgang, der en kan gå innover og studere gjenstandene. Helt innerst i løa står en stor plogsamling, som er en blanding av treploger, jernploger og hestehakker i jern. Plogene er aldri blitt katalogiserte, men ved hjelp av registreringsskjema fra 1980-81 og merkelapper som ennå henger på noen av plogene, klarte vi å identifisere mange av dem.

I denne første fasen av arbeidet ble det kartlagt at museet har 60 ploger og 7 arder. Av disse er 26 av plogene ikke katalogiserte. Ti ploger har enkle registreringer fra landbruksinnsamlingen i 1981. De har dermed en proveniens og en brukskontekst, men er aldri innlemmet i museets samling. En del av plogene som ligger i andre uthus og lager har uklar proveniens. Plogsamlingen ble så vurdert etter den australske steg-for-steg metoden, der den blant annet ble satt inn i en historisk kontekst, og det ble gitt en samlet beskrivelse over hvilke tidsperioder og geografisk område plogsamlingen dekker, både i forhold til bruk og produksjon (Vedlegg 1).

Plogsamlingen er både omfangsrik og variert og vi konkluderte med at den har stor historisk verdi. Den er en kilde til kunnskap om det eldre landbruket i regionen, samt teknologiske forbedringer og om overgangen til et mer moderne landbruk. Kunnskaper om plogsamlingen som finnes i museets arkiver bidrar til å øke dens historiske verdi. Dette åpner for videre forskning på gjenstandsgruppen, slik at også den vitenskapelige verdien kan vurderes som stor. Enkelte ploger skiller seg ut ved å ha spesielt god proveniens gjennom innhenting av informasjon ved innsamling og i ettertid. Så mange som 16 ploger i samlingen er helt uten opplysninger knyttet til seg.

Formålet med å vurdere plogsamlingen var å kunne få vurdert om det store og på forhånd uoversiktlige materialet skal innlemmes i samlingen eller avhendes. Metoden viser seg å være nyttig i forhold til en slik vurdering. En av konklusjonene er at god proveniens er avgjørende for plogenes videre innlemming i samlingene, mens ploger med liten eller ingen proveniens vurderes avhendet. Spørsmål som ble interessante å stille seg underveis er hvor mange ploger og arder vi trenger for å bevare og formidle den regionale landbruks-historien? I en region hvor spadebruket var dominerende helt til slutten av 1800-tallet, og i noen bygder også utover på 1900-tallet, er det interessant at museet har samlet inn så mange ploger. Etter en grundig vurdering av plogsamlingens betydning, meldte behovet seg for en effektiv måte å sammenstille plogene på. Ved en samling som omfatter så mange gjenstander kan det være en utfordring å skulle sammenstille enkeltgjenstandenes sterke og svake sider i tekstformat.

Deler av plogsamlingen som ble samlet inn i 1980-1981

N. H. I.: Våre gamle kulturminne

12.3.1955

314.

ARDEN

Frå gamal tid veit me om fire reiskap til å bryta opp åkeren med: hakka, spade, ard og plog. Det kronologiske høvet mellom dei er truleg slik dei her er rekna opp, men alle er dei svært gamle, ja, sjølv plogen som me rekner for å vera yngst, var kornen i bruk her i landet i høiden tid.

Hakka, spade og plog har som me veit, fylgt med i den tekniske utviklinga fram gjennom tidene, og me finn dei i dag som moderne åkerreiskapar. Det same kan ikkje seiast om arden. No er det ikkje utruleg at det er arden som har gitt idéen til den nyare reiskapen, hyppeplogen. Dette er likevel ein reiskap som har ein heilt ny funksjon som arden ikkje hadde opphøveleg. Me kan difor seia at arden i dag er ein antikvitét over alt der dei driv moderne åkerbruk.

Arden er ein pløggjereiskap. Skilnaden mellom ard og plog er at arden har tosidig symmetrisk skjær og er utan veltefjøl, so han berre kan rota opp jorda til både sider, medan plogen har skjæret på eine sida og på same sida ei veltefjøl, desse tilsaman skjær laus og velter plogfura frå plogen og mot dei tidlegare pløygde furene. Den vanlege plogen kan soleis ikkje pløggja fram og attende i same fura, men det kunne arden, og dei køyrde på kryss og tvers i åkeren so han skulde løysa godt opp åkermolda.

Me ser her at dei to reiskapane arbeider på heilt ulik vis. Plogen treng difor ikkje vera ei vidare utvikling av arden. Det er like rimeleg å sjå han som ei heilt ny oppfinning. Plogen har likevel ikkje høvt so godt som arden alle stader. Der det var små og steinutte åkrar og landet var brøtt, ser det ut til at dei har sett det som ei føremun å bruka ard. Difor har arden halde seg i bruk jamsides plogen her i landet i mange hundre år, og som me etter dette kunde venta, har dei halde lengst på her i dei biattlendte fjord- og fjellbygdene. Det klassiske arddistriktet her i landet i dag er Sogn, der arden enno vert nytta ikkje så radt lite, men likevel no ikkje so ofte til å bryta opp kornåkeren med, som til hyppeplog i potetåkeren. I dei indre

Hardanger-bygdene sleng det og ein og annan ard enno. I dei ytre kystbygdene er det derimot no berre namnet som lever att. Dei kalla dei gamle heimegjorde treplogane for ard, og likeeins har dei ymse ting på plogen gamle namn med ard- som fyrelekk. Dette tyder på at arden gjekk or bruk her for lang tid sidan.

I den store samlinga av gamle jordbruksreiskapar i museet i Haugesund, finst det tri ardar som alle er komne frå Hardanger, dei to frå Vintertun i Odda herad og dei tridje frå Tveit i Ullensvang. Biletet her syner den eine arden frå Vintertun. Dei andre to liknar denne, og dei høyrer alle til den type som i litteraturen vert kalla k r o k a r d. Det gjer også Sogne-ardane. Både i Sogn og Hardanger har dei nok elles berre kalla dei ard, for dei hadde berre dette sloget og trong ikkje noko sernamn.

Dei to ardene frå Vintertun fekk Svein Steinsnes og eg ein dag i 1948 då me var med turistforeningen på skitur. I staden for å gå til fjells tok me inn til Odd Vintertun og gav oss i prat med han om gamle ting. Han fortalde oss då at både han

og bror hans, Jakob, som bur i grannetunet, hadde ard. Heilt til i deira tid hadde dei brøte opp åkeren om våren med ard. For deira, Gunnar Vintertun, kjøpte den første plogen som kom til gards, og det var ein fabrikkplog frå Kverneland på Jæren som avløyste arden som pløggjereiskap på Vintertun. Både ardene var no ute or bruk, og dei to brørne gav dei til museet.

Ein er no kom~~me~~ fram til utgravingsmåtar som gjer det mogeleg å finna ikkje berre dei førhistoriske åkrane, men også ettervisva kva slags åkerreiskap dei har nytta i desse åkrane. Ved utgraving av dei store gravfeltene på Hunn i Borge i Østfold, påviste dei for to år sidan med hjelp av desse metodane at arden har vore i bruk so tidleg som i slutten av steinalderen. Tidlegare var arden kjend frå dei vidgjette hellerita i Båhuslen, der det finst bilete av ein mann som pløggjer med ard dregen av to stutar. Det var i bronsealderen, med andre ard noko seinare. Me veit soleis no at arden i minsto må vera nærare 4000 år gamal her i landet, og det mest forvitnelege er at han har vore i bruk helle denne tida. Me må rekna med ei ubroten linja frå steinalder-arden i Borge til denne arden frå Vintertun som vart avløyst av ein moderne fabrikkplog.

Å sette gjenstandene inn i en kontekst har alltid vært en viktig del av arbeidet til museumsansatte. Formålet er ofte en utstilling, en vitenskapelig artikkel eller en avisartikkel. Det er interessant å se hvilken kontekst gjenstandene ble satt inn i i museets tidlige historie, her representert med en artikkel om arden, av tidligere museumsstyrer Nils Henrik Tuastad i Haugesunds avis 12.03.1955 (O.A. 314.)

12. Gradering

For å få fram dette på en oversiktlig måte, og samtidig se gjenstandene i forhold til hverandre, valgte vi å prøve ut deler av den britiske *Reviewing Significance*-metoden. Den gir muligheten til en skjematisk sammenstilling av en gjenstands betydning. I den delen av skjemaet som omhandler bruk, får hvert objekt/samling karakter på en skala fra 1-5 innenfor kategoriene popularitet, formidlingsverdi, forskningsverdi, betydning (*Significance*) og tilgjengelighet. Den andre delen av skjemaet omhandler samlingsforvaltning. Der vurderes sikkerhet/risikoplanlegging, utstillings- og lagringsplass, pakking, klimastyring, tilstandsvurdering, eierskap og dokumentasjon/katalogisering:

REVIEWING SIGNIFICANCE 2.0 ©Caroline Reed

Museum:	Collection:	Normal location building:	Normal location room:

Assessor(s):		No. of Objects	Object Number notes	A POPULAR APPEAL / MARKETABILITY	B SUPPORTS LEARNING	C ENQUIRY / RESEARCH	D SIGNIFICANCE	E PUBLIC ACCESS	F SECURITY / EMERGENCY	G DISPLAY / STORAGE AREA & UNITS	H PACKING & DISPLAY	I ENVIRONMENTAL	J CONDITION ASSESSMENT	K OWNERSHIP	L DOCUMENTATION / CATALOGUE
Date:															
Bay / Shelf / Location	Review Unit														
	Plog 1	1		3	2	3	3	4	1	3	3	1	2	2	1
	Plog 2	1		5	4	4	5	4	1	3	3	1	2	2	1
	Plog 3	1		3	2	3	3	4	1	3	3	1	2	2	1
	Plog 4	1		3	2	3	2	4	1	3	3	1	4	2	1
	Plog 5	1		2	2	3	1	4	1	3	3	1	4	2	1

Skjema for karaktersetting fra 1 (høyeste til 5 (laveste)). Med fargesettingen grønn på den høyeste og rød på den laveste karakteren, går det tydelig fram hvilke objekter som scorer høyt eller lavt. Hentet fra *Reviewing Significance 2.0* (2012). Plogene og tallene som er satt inn i dette skjemaet er kun eksempler, ikke reelle objekter.

Karaktersettingen gjenspeiles i en fargeskala fra grønn til rød, hvor grønn er høyeste karakter (1), mens rød er lavest (5). For å kunne fylle ut skjemaet, går en gjennom punkt for punkt i matrisene for Bruk (*Usage Grid* s.28) og Samlingsforvaltning (*Collections management Grid* s.29), og får en tallverdi som kan settes inn i skjemaet.

Når alle gjenstandene i en omfattende delsamling følger etter hverandre i et slikt skjema vil sterke og svake sider ved objektene/samlingen og bevaringsforhold klart peke seg ut. Denne skjematisk framstillingen framstår som et effektivt redskap for å få oversikt over en gjenstandsgruppe (se eksempel nedenfor). Metoden er ikke spesielt tidkrevende, da en raskt kommer inn i karaktersettingen etter noen utprøvinger. En svakhet ved metoden er at den mangler tilstrekkelig mulighet for en kvalitativ beskrivelse av hvorfor og hvordan noe er av betydning. Vår konklusjon er allikevel at en videre gradering enn bare å beskrive høy eller lav betydning krever en god matrise som kan sikre en konsistent vurdering av objekter og samlinger. En framtidig inndeling i A, B, C eller D nivå på samlingene, kan sikre at riktige prioriteringer blir gjort blant museets samlinger.

USAGE GRID – Reviewing Significance 2.0	
©Caroline Reed	
Remember: The Usage Grid requires that you apply the highest rating that could be applied to any single item	
A POPULAR APPEAL / MARKETABILITY	B SUPPORTS LEARNING
IN COLUMNS A-D TRY TO CONSIDER POTENTIAL	
0 UNKNOWN	<p>Not known Requires research - possibly with input from internal / external groups & individuals</p>
1 VERY HIGH	<ul style="list-style-type: none"> • Of high local / regional / national / community specific / media interest • Acquired / preserved with public support • Strongly identified in the public's mind with our museum • Of known high importance to our users • Regularly selected for exhibitions / interpretation / outreach • Stimulates strong personal / associative response • Stimulates discussion / enquiries • Used to support marketing • Featured on website • Focal point of permanent / temporary exhibition
2 HIGH	<ul style="list-style-type: none"> • Of known local / regional / national / community specific interest • Engages interest & stimulates discussion / enquiries • Valuable for interpreting / representing our museum's collections • Has been used for exhibitions / interpretation / outreach • Could be used to support marketing • Shown on website • Of known importance to our museum's users
3 MODERATE	<ul style="list-style-type: none"> • Engages interest • Useful support material for interpreting other objects or representing our museum's collections • Useful support object for display & handling / use
4 LOW	<ul style="list-style-type: none"> • Has likely potential for enquiry / research use only
5 V. LOW	<ul style="list-style-type: none"> • Minimal potential for public engagement, enquiry or research use

Usage Grid - matrisen som brukes for å bestemme om et objekt eller en samling får høy eller lav verdi på bruk (popularitet, formidlingsverdi, forskningsverdi, betydning (*Significance*) og tilgjengelighet)

Skjemaet er hentet fra *Reviewing Significance 2.0*

COLLECTIONS MANAGEMENT GRID – Reviewing Significance 2.0

©Caroline Reed

Remember: The Collections Management Grid requires that you apply the low

	F SECURITY / EMERGENCY PLANNING	G DISPLAY / STORAGE AREA & UNITS
1 EXCELLENT	<ul style="list-style-type: none"> • Locked room - controlled access • Cabinets / drawers / showcases locked • Security grade showcase glass • Regular security patrols • Intruder alarm • Smoke alarm • Flood detection alarm • Alarms linked out of hours to external security service(s) • Threat from external / internal water penetration minimised • No material stored at floor level • Appropriate fire extinguishers • Emergency plan in place • Emergency equipment kit accessible / clearly marked • Staff trained in emergency recovery • Location plan available with 'star' items for emergency recovery clearly marked • Contract / partnership arrangements in place for emergency recovery / temporary storage 	<ul style="list-style-type: none"> • Dedicated room for stored museum collections • Racking / storage units customised / purpose built from inert materials • Units numbered & labelled • No overcrowding • Individual objects easily / safely retrievable • Adequate trolleys etc for safe movement within & between museum spaces • Equipment / Provision for moving large/heavy objects • No material above safe reaching height • Solid showcases with secure shelves • Showcases made from inert materials • Showcases dust proof • Area health & safety compliant • Dedicated handling / inspection areas for staff & researchers
2 GOOD	<ul style="list-style-type: none"> • Locked room - controlled access • Regular security checks • Intruder alarm • Smoke alarm • Alarms linked out of hours to external security service(s) • Threat from external / internal water penetration minimised • No material stored at floor level • Appropriate fire extinguishers • Emergency plan in place • Location plan available 	<ul style="list-style-type: none"> • Dedicated room for stored museum collections • Racking / storage units customised / purpose built • Units numbered & labelled • Minimal overcrowding • No material stored above safe reaching height • Adequate trolleys etc for safe movement within & between museum spaces • Individual objects safely retrievable • Solid showcases with secure shelves • Area health & safety compliant • Adequate handling / inspection areas for staff & researchers

Collections management Grid - matrisen som brukes for å bestemme om et objekt eller en samling får høy eller lav verdi innenfor samlingsforvaltning (sikkerhet/risikoplanlegging, utstillings- og lagringsplass, pakking, klimastyring, tilstandsvurdering, eierskap og dokumentasjon / katalogisering
Skjemaet er hentet fra *Reviewing Significance 2.0*

13. Lokal, regional og nasjonal verdi

En vesentlig forskjell mellom metodene er hvordan *Reviewing Significance 2.0* mer enn *Significance 2.0* fokuserer på å vurdere objekters/samlingers nasjonale, regionale og lokale verdi. En viktig årsak kan være at det i Storbritannia er nødvendig å ha en nasjonal status på samlingene for å kunne søke om økonomiske støtte til bevaringsformål. I *Reviewing Significance 2.0*, blir proveniens, unikhhet, estetisk verdi, tilstand/helhet, historisk verdi og bruksmulighet vurdert både på nasjonalt/ internasjonalt, regionalt og lokalt nivå (se eksempel nedenfor).

Use the tables below to collate and structure information gathered in response to the prompt questions on the Significance Assessment Grid

A PROVENANCE / ACQUISITION		
1 KEY POINTS	A1	•
2 NATIONAL / INTERNATIONAL	A2	•
3 REGIONAL (E MIDS) / CROSS REGIONAL	A3	•
4 LOCALLY SPECIFIC	A4	•
5 COMMUNITY	A5	•
6 ORGANISATIONALLY OR SITE SPECIFIC	A6	•
ASSESSMENT SUMMARY		

Del av skjemaet *Statement of significance template* i *Reviewing Significance 2.0* (2012). Her vurderes proveniens. De andre kategoriene - unikhhet, estetisk verdi, tilstand/helhet, historisk verdi og bruksmulighet blir vurdert på tilsvarende måte.

Museums Archives and Libraries (CyMAL) i Wales ga nylig ut veilederen *Why do we have it? A Significance Process and Template* (2013), som i stor grad bygger på *Significance 2.0* og *Reviewing Significance 2.0*, med noen tilpasninger. De har laget matriser, et skjema med 28 ulike graderinger (1A 2A, osv, t.o.m. 7D), og et skille mellom en «kjerne-samling» og en «bruks-samling». En inndeling i internasjonal, nasjonal, regional og lokal verdi spiller en stor rolle også i deres vurderinger.

Significance 2.0 har utviklet en egen steg-for-steg prosess for å vurdere et objekts eller en samlings nasjonale eller internasjonale betydning, der det kreves nøye sammenligning med like objekter og samlinger. De er ikke tilhengere av å lage en matrise, men vektlegger også her en grundig analyse:

In making a significance assessment, a ranking scale or a «tick-the boxes» matrix is not the answer. Instead, a reasoned argument, based on research, analysis and comparison through the significance assessment process and criteria, is crucial to establish national or international significance (Significance 2.0, 2011:47).

Det påpekes også at et objekt eller en samling kan være av nasjonal betydning hvis de er viktige for en region, og dens historie, kultur og folk. I praksis er det ingen gjeldende hierarki for nasjonal, regional eller lokal betydning, og vurdering av nasjonal betydning kan komme i tillegg til den ordinære vurderingen:

(...) items and collections may be of national significance if they are important to Australia, or to a particular part of Australia” (Significance 2.0 2011: 47).

I Nederland har de vurdert nasjonal verdi i prosjektet *The Delta Plan for the Preservation of Cultural Heritage* siden 1980-tallet. Dette var en stor redningsoperasjon for «movable cultural heritage». Prosjektet ble gjennomført mellom 1990 og 2000, og store økonomiske ressurser ble brukt for å bevare, konservere og registrere museumssamlinger (Luger 2011). Kun viktige samlinger kvalifiserte for statlig støtte – og det ble utviklet et system for å gradere samlingene, et verdivurderingssystem delt i kategoriene A-D. Kategori A krever at objektene støtter opp under museets formål og er uerstattelige for nederlandsk kultur på grunn av dets symbolverdi, referanseverdi mm. I kategori B-D er ikke nasjonal status et krav. En svakhet ved dette systemet er at objekter og samlinger kan ha stor betydning uten å ha nasjonal status, men vil ha problemer med å oppnå en A-verdi med de eksisterende kriteriene (Luger 2011).

Category A

The object is compatible with the museum's purpose and is irreplaceable and indispensable to Dutch cultural values because of its

- 'symbolic value' – the object is a distinct momento of people or events of paramount importance to Dutch or international history
- 'reference value' – the object is unique or prototypical
- 'link value' – the object represents a key phase or change of direction in an artist's work, or in the development of a branch of learning, school or style.

Category B

The object is compatible with the museum's purpose and is important to the museum on account of

- its 'presentation value' – it often figures in temporary displays
- its 'pulling power' – a quality which need not be based on great artistic, historical or scientific value
- its 'genealogical value' – it is important because of its origin, e.g. it was purchased by a previous director who had a different approach, or produced by certain pupils of a master
- its 'ensemble value' – it forms part of an ensemble which in whole or in part meets certain criteria which it does not meet by itself;
- its 'documentary value' – it contains important information.

Category C

The item is compatible with the museum's purpose.

Category D

The item is not compatible with the museum's purpose but has ended up in the collection by chance or on account of its curiosity value: items of this kind can be deacquired.

Skjemaet er hentet fra artikkelen *A new method for assessing the value of collections* (Luger 2011)

I Norge har vi liten tradisjon for en slik inndeling av samlingene, og det foreligger heller ingen nasjonale føringer. Det nærmeste vi kommer å gi samlinger nasjonal status, er de som hører inn under nasjonalmuseer og «Norges dokumentarv, som er den norske delen av *Memory of the World*-registeret (MOW). Ved utvelgelsen av dokumenter til MOW-registeret tar en utgangspunkt i internasjonale kriterier, som er beskrevet i verdensprogrammets *General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage*. Aktuelle dokumenter vurderes ut fra hovedkriteriene *autensitet* og *unikhet*. Det siste innebærer blant annet at dokumentene må være uerstattelige, og at de må ha hatt (eller ha) vesentlig samfunnsmessig betydning eller representere hendelser eller fenomener som har hatt slik betydning

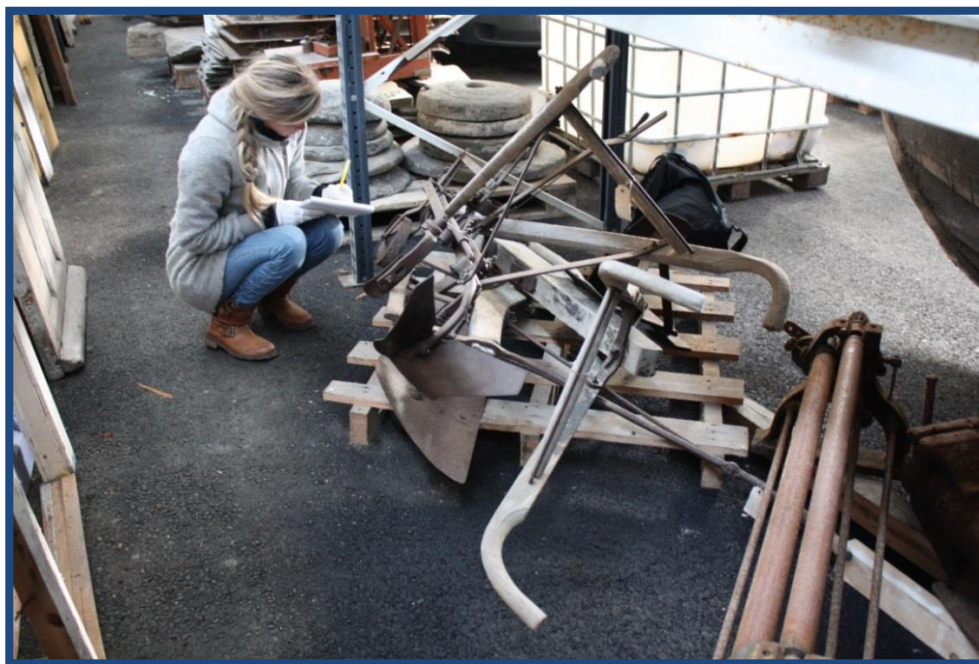
(http://no.wikipedia.org/wiki/Norges_dokumentarv#Kriterier). Den nasjonale betydningen kan gjenspeiles i et eller flere av følgende kriterier:

1. *Tid*: Dokumentet er en viktig tidsmarkør for f.eks ei sosial, politisk eller kulturell endring. Dokumentet representerer en ny oppdagelse eller er i seg sjøl det første i sitt slag.
2. *Sted*: Dokumentets geografiske eller institusjonelle tilknytning er viktig. Stedet (og informasjonen som gis om stedet) er viktig for Norge. Kanskje gir det opplysninger om steder som ikke lenger finnes.
3. *Mennesker*: Dokumentet og dets kontekst viser viktige sider ved menneskers handlinger eller ved politisk, sosial, industriell eller kunstnerisk utvikling.
4. *Emne/tema*: Dokumentet representerer tematisk viktige utviklingstrekk innen historie, vitenskap, politikk, idrett eller kunst.
5. *Form/stil*: Dokumentet har en særlig estetisk, stilistisk eller språklig verdi, kanskje særlig om form og format er i ferd med å forsvinne.
6. *Kulturell, åndelig eller religiøs verdi*: Her kreves det at dokumentet har denne verdien i dag.

Kriteriene er hentet fra http://no.wikipedia.org/wiki/Norges_dokumentarv#Kriterier

I vår utprøving forsøkte vi å sette samlingen med ploger og arder inn i en større regional og nasjonal kontekst. Det var interessant å vurdere om vår samling skiller seg fra andre plogsamlinger og om den er unik på noen områder. Vi kontaktet derfor flere museer for å få en oversikt over plogsamlinger og sammenlignet med materiale som er publisert på Digitalt Museum. Det viste seg at det var vanskelig å få et godt nok sammenligningsgrunnlag å vurdere ut i fra. Å sammenligne delsamlinger med andre museer er et omfattende arbeid, som krever god oversikt hos alle parter, og et noenlunde likt dokumentasjonsgrunnlag (betegnelse, bruk mm). Som regionmuseum forholder vi oss mye til den lokale og regionale kulturhistorien og identiteten. Innsamlingen har i stor grad foregått i et lokalt og regionalt perspektiv. Den lokale eller regionale dimensjonen er derfor viktigst å vurdere når en skal se

på betydningen til en samling. Den nasjonale dimensjonen har i liten grad styrt innsamlingen, men den skal allikevel ikke utelukkes helt. Et utvidet regionalt eller et nasjonalt sammenligningsgrunnlag kan være en viktig kontekst å sette våre samlinger inn i, og den kan nyansere bildet av samlingens betydning. Spesielt objekter eller samlinger som har betydning for minoriteter eller er unike, kan ha høy nasjonal betydning.

Camilla Haug kartlegger ukatalogiserte ploger på et av museets lager.

14. Oppsummering og veien videre

Den engelske og australske metoden er prøvd ut både på enkeltobjekter og samlinger. Metodene er ulike, men målet er det samme: å vurdere objekters og samlings betydning. Den australske metoden *Significance 2.0*, er beskrivende og kvalitativ. Den resulterer ikke i tall, men en beskrivende konklusjon som vektlegger høy eller lav betydning. Den engelske *Reviewing Significance 2.0* heller mer mot det kvantitative, der en fyller ut flere skjemaer med kriterier og tallfesting fra 1-5. Den britiske metoden utvider også undersøkelsesområdet med å trekke inn bruks-/formidlingsverdi og forvaltningsforhold i større grad enn den australske.

Vi heller mest mot å bruke den australske metoden, som gir god mulighet til å beskrive hvorfor noe har høy eller lav verdi. En kvalitativ metode som vurderer historiske, estetiske, vitenskapelige og sosiale eller religiøse verdier gir viktig innsikt i og god forståelse av samlingen. Særlig vurdering av proveniens, kontekst og underbyggelse av museets formål

framstår som viktige kategorier å vurdere. Metoden har vist seg å være svært nyttig og innsiktsfull når det gjelder å få oversikt over delsamlinger som krever spesielle tiltak, i vårt tilfelle vurdering knyttet til bedre bevaring eller avhending av objekter i til dels uoversiktlige delsamlinger.

Prosessen vi har vært gjennom har ført oss mange skritt videre. Det kjennes ikke lenger så vanskelig å skulle gradere samlingene. Vår konklusjon er at vurdering av en samlings betydning henger nøye sammen med revisjon. Uten å skaffe seg en god oversikt, er det vanskelig å vurdere alle aspekter. Innhenting av kunnskaper, oversikt og revisjon av objektene og vurdering av betydning med *Significance 2.0*-metoden, peker seg ut som en riktig vei å gå i samlingsforvaltningen. Neste steg er utvikling av en matrise som ender ut i en gradering av samlingene i f. eks A, B, C og D nivå. Her vil vi også vurdere mulighetene for å kunne legge inn graderinger av samlingene i Primus. En del arbeid gjenstår, men nye metoder og rutiner for vurdering kan etter hvert innarbeides i museets samlingsforvaltningsplan. En slik revitalisering av museumssamlingen vil kanskje være et av de viktigste bidragene til framtidens forvaltning og samlingsutvikling.

Litteraturliste:

ABM-skrift #59. *Vel bevart – Tilstandsvurdering av museumssamlinger*

ABM-skrif #51. *Viktig og vakkert – utvalgsprinsipper for fotografi.*

Luger, Tessa, 2011. *a new method for assessing the value of collections.*

Theory and history of conservation, ICOM-CC, CIDOC konferanse i Lisboa.

Museum Mangfold, minne, møtestad. (NOU 1996:7).

Reed, C et al, 2010: *Reviewing Significance: a framework for assessing museum collections`significance, management and use*, 2010. Utgitt av *Renaissance East Midland Museums* (REM).

Reed, C: *Reviewing Significance 2.0*, 2012

Russell, R., and K. Winkworth. 2001. *[significance] – a guide to assessing the significance of cultural heritage objects and collections.* Heritage Collections Council.

Russell, R., and K. Winkworth. 2009. *Significance 2.0: a guide to assessing the significance of collections*, 2nd ed. Collections Council of Australia.

College London`s Collections (UCL), 2007-2009). *University College London`s Collection Review.*

UNESCO, 1972. *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*,

Museums Archives and Libraries (CyMAL), 2013. *Why do we have it? A Significance Process and Template.*

Kilder:

Bloggen «Prioritering av samlingene»:

<http://prioriteringavsamlingene.wordpress.com/2012/04/12/en-blogg-om-prioritering-av-samlingene/>

Memory of the World

<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/homepage/>

Kriterier – Norges dokumentarv:

http://no.wikipedia.org/wiki/Norges_dokumentarv#Kriterier

Dansk Wikipedia

[http://da.wikipedia.org/wiki/Proveniens_\(museumsgenstande\)](http://da.wikipedia.org/wiki/Proveniens_(museumsgenstande))

Vedlegg 1 - Case Plog og ard – utdrag fra vurdering av plogsamlingen

1. Bakgrunn for verdivurdering:

- **Om samlingen som vurderes og hvorfor det ble bestemt at den aktuelle samlingen skulle vurderes**
- Karmsund folkemuseum har en stor samling av ploger, som i dag befinner seg i utstilling, på ulike magasiner og i uthus. De eldste plogene strekker seg tilbake til 1700-tallet, mens de yngste er fra 1900-tallet. Vi har valgt å la ard og hestehakke inngå som en plogtype, og har også gjennomgått enkeltdele og utstyr som har hørt til ploger. Til sammen har vi registrert 90 gjenstander av denne typen.
- **Beskriv samlingen kort**
- September og oktober 2012 ble Karmsund folkemuseums samling av ploger gjennomgått av Madli Hjermand og Camilla Haug. Dette inngikk i prosjektet «Prioritering av samlingene» hvor formålet var å utvikle metoder for gradering og prioritering av samlingene, og gjøre vurderinger i tilknytning til magasinforhold og konserveringsressurser.

2. Samle all informasjon om samlingens historie og utvikling

- **Alle kilder til informasjon om samlingen og relaterte samlinger skal skrives ned her. Dette kan inkludere bøker om temaet, arkiver, muntlige kilder og internettkilder.**
- De eldste **protokollene, kortkataloger** og **Primus** har opplysninger om de enkelte plogene. Samlingsforvaltningsplan for Haugalandmuseene fra 2011, samt **årsmeldinger** og **årbøker**, gir en innføring i innsamlingshistorikk for landbruksredskaper generelt og ploger spesielt.
- **Årbokartikkelen** «Gamle åkerredskaper i Karmsund», av Svein Steinsnes (Haugesund Museum årshfte 1935-1945) omhandler åkerredskaper i Karmsundområdet. Her går han blant annet inn på plogens historie og utbredelse i området, bruk og typologi.
- En av museets **arkivbokser** merket «Nyere landbruksminne» inneholder kataloger over ploger fra to ulike fabrikker. Her finner vi også informasjon om landbruksinnsamlingen i 1981 i form av bilder, avtaler om deponering av gjenstander til museet, registreringskort og spørreskjema tilknyttet landbruksredskaper..
- I **opplysningsarkivet** finnes utfyllende informasjon om enkeltgjenstander i samlingen, særlig i form av **brev** som sier noe om hvordan en tidligere har fått tak i gjenstander. Her er også **avisartikler** om arder, skrevet av Nils Henrik Tuastad og Odmund J. Møllerop. Videre informasjon om gjenstandene i samlingen finnes i tidligere museumsbestyrer Nils Henrik Tuastads **dagbok**. Her nevnes ploger som museet har sett på og fått inn i samlingene. I noen tilfeller følger også informasjon om gjenstandens brukskontekst og tidligere eierforhold.

- **Litteratur** om ploger og landbrukshistorie

3.a Studer historien til samlingen

- **Beskriv samlingens historikk i museet**
- **Vurder hvilken rolle tidligere ansatte har hatt i utviklingen av samlingen**
- **Identifiser viktige hendelser i organisasjonens historie som har påvirket samlingen, f. eks. gaver, utvidelser, nybygg**

Utdrag fra plogsamlingens historikk:

- (...) Mye av museumsdriften de første tiårene, fra 1925, ble styrt av redningstanken. Det ble ført en aktiv innsamlingspolitikk der medlemmer av styret reiste rundt i bygdene for å samle inn gjenstander til museet. De første plogene kom til museet på denne måten. Museumsarbeidet var da ledet av John A. Døsseland. Svein Steinsnes, som var med i styret, stod også for en del av innsamlingen av ploger på et tidlig tidspunkt. Nils Henrik Tuastad var museumsbestyrer fra 1945 til 1973. Hans dagbok viser at han og styret var opptatt av å samle inn landbruksredskaper. Her beskrives en rekke tilfeller hvor Tuastad og andre besøker folk for å se på ploger til museets samlinger. Det meste av gjenstandsmaterialet som tilhører det eldre eller før-maskinelle landbruket kan tilskrives tiden under Tuastad. En del er også fra tiden under Døsseland. (...)
- (...) I 1980 ble en innsamlingsaksjon av nyere landbruksminner iverksatt av Rogaland fylkeskommune, noe som resulterte i samlingen med tidlig maskinelle landbruksredskaper, som nå står på Tveit jordbruksskole. Etter 1990 er ingen ploger innkommet, bortsett fra noen ploger på Ørpetveit (...)
- (...) Plogsamlingen består av en eldre og en nyere del. Den eldre plogsamlingen befinner seg på magasiner, mens den nyere delen er plassert på Ørpetveit, Årabrot og Tveit jordbruksskole. Den eldre deler består av 41 ploger, mens den nyere delen består av 29 ploger (...)

Den eldre plogsamlingen

- (...) På magasin har vi 36 ploger. Disse er innkommet mellom 1932 og 1967. Dette gjenstandsmaterialet blir oppbevart i xxx-magasinet og xxx-magasinet, mens tre ploger er utstilt som en del av landbruksutstillingen. I tillegg finnes en del deler til ploger, som for eksempel skjær og kniver. Disse plogene ble tidligere oppbevart på Rådhusloftet og på Lillesund skole og overført til magasinene mellom 1980-1983. Gjenstandene som nå befinner seg på magasin, kan altså sannsynligvis tilskrives et tidligere opphold på Rådhusloftet og Lillesund (...).

Den nyere plogsamlingen

- (...) På Ørpetveit ligger fire ploger, samt noe plogutstyr. Plogene på Ørpetveit er alle umerket, noe som gjør det vanskelig å si noe om deres innkomst. Vi vet imidlertid at Johan Ørpetveit som drev gården fram til 1980 hadde en ettskjærs plog, og at han mot slutten av driftstiden også hadde en trollhakke til å kjøre opp om potetene med. Dette kan stemme med to av plogene som fortsatt blir oppbevart på Ørpetveit-gården, uten at

det kan sies sikkert. Museets driftsleder mener imidlertid at det meste som i dag er på Ørpetveit er hentet inn fra andre steder. (...)

- (...) På Årabrot er det plassert tre ploger og en plogkniv. Disse er uregistrerte, men utstyrt med lapper som informerer om innkomst i 1989. Lageret på Årabrot ble tatt i bruk i 1996, etter at leie av lokalene på Storesund fabrikk opphørte. (...)
- (...) En orientering om innsamling av landbruksminne fra 1981 forteller at museet inngikk et samarbeid med andre museer om innsamling av nyere landbruksminne, iverksatt av Rogaland fylkeskommune. Det ble i den forbindelse inngått en avtale med Tveit Jordbruksskole om leie av andre etasje i den gamle grisehusfløyen i uthuskomplekset. Det påpekes at museet også har noe magasinkapasitet som kan brukes som reservelager for landbruksredskapene. I 1982 står det skrevet at $\frac{3}{4}$ av redskapene allerede er i hus på Tveit. Innsamlingen hadde bakgrunn i en interesse for å finne lokale belegg for hvilke redskaper som har vært i alminnelig bruk til ulike tider og under ulike forhold. Videre ville en undersøke hvordan mekaniseringsprosessen har foregått, og hvordan redskapene har virket som ledd i driftssystemene. Opprinnelig ønsket en at lokalene på Tveit ikke bare skulle fungere som lager, men også som studiemagasin og for utstilling av landbruksredskap. I dag er 22 ploger oppbevart på Tveit som et resultat av denne innsamlingsinnsatsen. Her finnes også utstyr til ploger. Ingen av gjenstandene på Tveit er katalogisert, men flere har lapper med blant annet registreringsnummer som gjør det mulig å gjenfinne informasjon om redskapstype, brukssted og eierskap (...).

3b. Gå gjennom omfanget og temaene til samlingen

- **Identifiser de viktigste temaene/objektene i samlingen**
- **Hvordan tjener samlingen målet/formålet til organisasjonen?**
- **Samsvarer samlingen med innsamlingsplaner og strategiplaner?**
- **I hvor stor grad gjenspeiler samlingen viktige tema i byens/regionens historie?**

Vi valgte å dele gjenstandsmaterialet inn i to overordnede kategorier etter produksjonsmåte og tidsperiode:

- Jordbruksredskaper som hører til det eldre landbruket, er før-maskinelle og ikke masseprodusert. Disse er grovt sett fra tiden før 1900.
- Jordbruksredskaper som hører til det nyere landbruk, som er tidlig-maskinelle eller maskinelle og masseprodusert på fabrikk. Disse er grovt sett fra tiden etter 1900.

Eksempel på inndeling i typer:

- Jordbruksredskapene som hører til det eldre landbruket kan deles inn i følgende typer:
- Ard er et gammelt pløyeredskap med toveis skjær, men uten veltefjøl, slik som plogen. Krokard er den eldste ardtype. Den består enten av en kraftig kløftet gren eller en hovedstamme med en stor sidegren, hvor den ene delen blir brukt som ås og den andre som skjær. En gren kan settes inn i bakerste ende som styrehode (Møllerop OA:

786B). I samlingen har vi 7 krokarder. Dette gjelder: MHB.02714, MHB.03490, MHB.03491, MHB.05045, MHB.05059, MHB.05164 og MHB.05417.

- Hyppeplog er en spesiell type plog som ble tatt i bruk i 1870-årene. Den ble brukt til å pløye opp potetene med, eller velte jord over dem, også kalt hypping. Det ble vanligvis ikke brukt hest på disse plogene, men derimot to mann, hvor en drar og en styrer (Steinsnes 1946: 105). I samlingen har vi 10 hyppeploger av ulike type.
- Treplog med to rette veltefjøl, slik at den kan velte til begge sider. Veltefjølene kan ha jernbeslag. Skjæret er av jern, og plogen har to styrer som vender bakover (Steinsnes 1946: 105). I samlingen har vi 6 hyppeploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.02581, MHB.02784, MHB.02812, MHB.05345, MHB.05611 og MHB.06116.
- Plog som består av én styrestang og en dragstang som står vinkelrett på hverandre, med toveis skjær i jern plassert vinkelrett på dragstanga, og som er såpass stort at det også fungerer som velt. I samlingen har vi 4 hyppeploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.02574, MHB.02711, MHB.05127 og 1 uregistrert.
- Grindplog er en plogtype utstyrt med grind, bestående av håndtak og de to oppstanderne det står på. I samlingen har vi 15 grindploger av ulike type.
- Grindplog med rett veltefjøl i tre, eventuelt med jernbeslag. I samlingen har vi 5 grindploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.00178, MHB.01770, MHB.02123, MHB.02402 og MHB.03690.
- Grindplog med vridd veltefjøl i tre. I samlingen har vi 4 grindploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.01579, MHB.02712, MHB.03022 og MHB.03321.
- Grindplog med vridd veltefjøl i jern. I samlingen har vi 6 grindploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.00109, MHB.02290, MHB.02428, MHB.02715, MHB.06114 og 1 ukatalogisert, med registreringsnummer 113/-.
- Jordbruksredskapene som tilhører det nyere landbruket kan deles inn i følgende typer:

Hyppeploger. I samlingen har vi 13 hyppeploger av ulike type.

- Hestehakke med blant annet hyppefunksjon. Disse er fabrikkprodusert, og avløste de eldre hyppeplogene på begynnelsen av 1900-tallet. Hestehakkene ble ikke bare brukt til hypping, men også når en satte poteter (Steinsnes 1946: 105f). I samlingen har vi 9 hestehakker. Dette gjelder: MHB.06204, 8 ukatalogiserte, hvorav 4 med følgende registreringsnummer 15/1, 27/12, 133/47 og 145/1(usikker).
- Andre redskaper med blant annet hyppefunksjon. I samlingen har vi 5 redskaper av denne typen. Alle er ukatalogisert, men 2 har følgende registreringsnummer: 27/2 og 27/15.
- Fabrikkprodusert treplog. I samlingen har vi 9 fabrikkproduserte treploger av ulike type.
 - Kverneland. I samlingen har vi 3 ploger av denne typen. Alle er ukatalogiserte, men to med følgende registreringsnummer: 27/9 og 170/8.
 - Underhaug. I samlingen har vi 1 plog av denne typen. Den er ukatalogisert, men med følgende registreringsnummer: 145/1.

- Andre. I samlingen har vi 5 andre ploger. Dette gjelder MHB.05505 og 4 ukatalogiserte ploger, hvor en har følgende registreringsnummer: 28/3.
- Fabrikprodusert jernplog. I samlingen har vi 11 fabrikkproduserte jernploger av ulike typer.
 - Kyllingstad. I samlingen har vi 3 ploger av denne typen. Alle er ukatalogisert, men 1 med følgende registreringsnummer: 27/5.
 - Kverneland. I samlingen har vi 4 ploger av denne typen. Alle er ukatalogisert, men 3 med følgende registreringsnummer: 133/3, 133/4 og 133/5.
 - Andre. I samlingen har vi 4 ploger av denne typen. Dette gjelder: MHB.00108, MHB.05375, MHB.05804 og 1 ukatalogisert.

Plogsamlingen sett i forhold til museets formål

- Landbruk er et av hovedelementene i samlingen til museet, og har vært et fokusområde helt siden museets oppstart i 1925. Det er det eldre landbruket som har hatt størst fokus. Karmsund folkemuseum har fire faste utstillinger. En av de nyeste er «Fra jord til bord», en utstilling som ble åpnet i 2006. Den handler om landbruket på Haugalandet fra 1650-1900.

Plogsamlingen sett i forhold til regionens historie

- Samlingsforvaltningsplan for Haugalandmuseene gir uttrykk for at samlingene blant annet skal reflektere viktige ressurser og næringsveier i regionen. For området som ligger inn under Karmsund folkemuseums samlinger gjenspeiler plogsamlingen en viktig del av regionens næringer og historie. Landbruk har vært en hovednæring i alle deler av området, da ofte i kombinasjon med fiske.

4. Utforsk samlingens kontekst

- **Sett samlingen inn i en historisk kontekst i forhold til produksjon, sted og bruk**
- **Forstå samlingen i forhold til den perioden den ble produsert i, og historisk kontekst (f.eks sted og bruk).**
- **Hva forteller samlingen om byens/regionens historie?**
- **Hvordan har historiske epoker formet samlingen?**
- **Har samlingens plassering en spesiell betydning, spesielt hvis den står i et historisk miljø?**

Historisk kontekst

- (...) Museets plogsamling er omfangsrik og variert, og omfatter både arder, ulike plogtyper tilknyttet det eldre landbruket, samt nyere plogtyper tilknyttet mekaniseringsprosessen på 1900-tallet.
- (...) **Arden** er et eldre redskap enn plogen (Steinsnes 1946: 72). I Norden har vi spor etter pløying med ard fra yngre steinalder på Jylland, og arden var altså i bruk for 4000 år siden (Møllerop OA: 786B). I Norge kan vi være sikre på at arden i hvert fall var i

bruk i bronsealderen (Dybdahl 1983: 7). Arden er et pløyeredskap med toveis skjær, men uten veltefjøl, noe som er hovedkriteriet for å skille mellom ard og plog. I bruk lager arden en fure i jorda, men uten å vende den. Av den grunn må en pløye åkeren på kryss og tvers flere ganger. Datering av plogskjær fra Rogaland viser at ard også har vært i bruk ved overgangen til middelalderen, og i enkelte fjellbygder har den vært i bruk helt opp mot våre dager parallelt med ploegen (Møllerop OA: 786B). Ploegen kom til noe senere, og var i vikingtiden et nytt redskap. Den var nok likevel lite utbredt på Vestlandet på et så tidlig tidspunkt. I Gulatingsloven er det kun ard som blir omtalt i forbindelse med pløying (Øye 2006: 102). I løpet av jernalderen ble redskapene for pløying forbedret ved at ard og plog ble beslått med en hylse av jern, mens ploegen også fikk ristel eller kniv av jern (Dybdahl 1983: 7). Vi ser altså at det dreier seg om redskaper med en svært lang historie. Deler av samlingen har på den måten muligheten til å belyse forhold som går langt tilbake i tid, særlig da redskaper gjerne ikke endrer seg betraktelig over lengre tidsperioder (...)

- (...) Vest-Norge skiller seg fra resten av landet ved å ha en enklere jordbruksteknologi. Her var hovedredskapene **ard**, **hakke** og **spade**. Spadebruket krevde mer arbeidskraft, men var til gjengjeld produktivt på grunn av at jorden fikk en grundig bearbeiding (Øye 2006: 102). Bruken av spade, ard og plog henger til en viss grad sammen med topografi og naturgitte forhold de enkelte stedene. Arden var et godt redskap i lett og steinete jord, og kunne ta seg fram på teiger med uregelmessig form og i bratt terreng, slik det ofte er på Vestlandet. Dette kan derimot gi dårligere vilkår for bruk av plog (Valen-Sendstad 1964: 46f; Gjerdåker 2002: 31) (...)
- (...) **Ploegen** har ikke blitt tatt i bruk samtidig de ulike stedene i regionen. (...) Ploger ble tatt i bruk på Karmøy allerede på 1700-tallet, selv om ploegen var sjelden i mange bygder på Vestlandet fram til 1800-tallet. De tidlige plogene ble laget på gården. I andre halvdel av 1800-tallet fikk ploegen en mer allmenn utbredelse, og i mange tilfeller lagde håndverkere ploger eller deler som ble satt på de hjemmeproduerte plogene. Først mot slutten av århundret ble ploegen et vanlig redskap i jordbruket på Haugalandet (Steinsnes 1946) (...) **Grindploegen** var nesten enerådende i hele Norge på 1700-tallet. Teknologiske forbedringer gjorde den stadig mer effektiv. Den ble gradvis utstyrt med mer jern, og veltefjøla fikk etter hvert en vridd form. I starten var det bare kniven og plogskjæret som var av jern (...) På slutten av 1800-tallet hadde de såkalte «engelskplogene» sin glanstid. Disse var lokalproduerte, med ås og styrearmen av tre, mens resten var av jern og stål. Rundt 1900 var det allerede flere titalls ulike fabrikkploger på markedet. Mange modeller ble importert fra USA, men også norske fabrikker gjorde seg gjeldende. I bakker var det behov for ploger som kunne pløye begge veier. Det ble eksperimentert med å finne fram til slike typer på 1800-tallet, kalt vekselplog, som ble utviklet i ulike varianter (Dybdahl 1983: 35ff).

Hva forteller samlingen om landbrukshistorien?

- (...) Plogsamlingen kan belyse landbruk ved kysten, noe som skiller seg fra landbruket inne i fjordbygdene. Ved kysten har fisket spilt en sentral rolle, og i perioder, og for deler av befolkningen, vært viktigere enn jordbruk. I perioden 1600 til 1900 var

samfunnet på Haugalandet preget av kombinasjonsdrift, hvor en hadde behov for flere ben å stå på. Jordbruk var hovednæringen, men også andre binæringer som fiske, sjøfart, trelasthandel og håndverk var av betydning (...)

- (...) Karmsund folkemuseums plogsamling har ploger som belyser **grindplogens teknologiske utvikling**. Den rommer også eksemplarer av den såkalte reformplogen, samt «engelskploger». Norskproduserte ploger utgjør en del av samlingen, men også ploger med påskriften «USA» som indikerer at de er amerikansk import, uten at dette kan bestemmes nærmere. I tillegg har vi en vekselplog som forteller om arbeidet med å skape mer effektive ploger knyttet til en spesifikk bruk (...)
- (...) Moderniseringen av landbruket kom sent på Haugalandet, kanskje særlig fordi kombinasjonsdrift gjorde at folk ikke prioriterte å skaffe seg nye redskap. Det var også små bruk og små åkrer som ikke ga grobunn for moderne landbruksredskap. Det var først da silda ble borte på slutten av 1800-tallet, at teknologien ble viktigere og landbruket ble modernisert (...). Det vokste fram en redskapsindustri som laget effektive redskaper for landbruket. I 1879 startet Kvernelands plogfabrikk på Jæren, i 1883 startet Kyllingstad plogfabrikk på Klepp, og i 1906 startet F. A. Underhaug produksjon av hestehakker og ploger på Nærbø (Weseth 2007: 5). I Karmsund folkemuseums nyere plogsamling er **ploger fra disse fabrikkene godt representert**. Den nyere delen av plogsamlingen kan slik sett fortelle om den **tidlige mekaniseringen** og moderniseringen av landbruket i regionen.

9. Vurder samlingens betydning og verdi

Primærkriterier

Historisk verdi

- Så vidt vi kjenner til er delsamlingen komplett med hensyn til ard- og plogtyper som har vært i bruk i Nord-Rogaland fra 1700-tallet til 1900. Etter 1900 er det en stor variasjon i plogtyper. Det nyere landbruket er godt representert, men det vil ikke være mulig å få en komplett samling av ploger fra tiden etter 1900. Samlingen viser utviklingen og teknologiske forbedringer av ploger over et langt tidsrom. Den økende mengden jern på treplogene, samt overgangen til fabrikkproduserte ploger og mekanisering av landbruket, er godt representert i samlingen. Den teknologiske utviklingen representerer en overgang fra lokal produksjon til mer sentralisert masseproduksjon.

Kunstnerisk/estetisk verdi

- Plogene er ikke dekorert i vesentlig grad. Vi må kunne anta at den estetiske verdien har vært underordnet det funksjonelle aspektet, selv om det i samlingen er eksempler på ploger med dekorative elementer i form av enkle påmalte mønstre og innskjæringer.

Forsknings-/kunnskapsverdi

- Samlingen er godt dokumentert gjennom årbokartikler og beskrivelser i en tidlig fase av museets historie. Samlingen er en kilde til forskning på området.

Komparative kriterier

Proveniens

- Plogsamlingen har varierende proveniens. Mens deler av samlingen er godt dokumentert, er også deler av samlingen helt uten medfølgende opplysninger. Dette gjelder 16 ploger. Plogene på Tveit er ikke katalogisert, men innsamlings skjemaene gir oss kunnskaper om en del av plogenes brukssteder og eierskap. Dette gjelder 17 ploger med følgende registreringsnummer: 15/1, 17/5, 27/2, 27/5, 27/9, 27/12, 28/3, 77/15, 113/-, 123/7, 133/3, 133/4, 133/5, 133/47, 145/1 og 170/8.

Sjeldenhet/representativitet

- Plogtyper som har vært typiske for regionen, men også andre steder i Norge, er særlig krokard og grindplog. Disse er godt representert i samlingen. I følge Møllerop finnes det to hovedtyper ard; krokard og bueward. Bueard er ikke representert i museets plogsamling. Ploger fra det nyere landbruket produsert hos Kverneland, Kyllingstad og Underhaug er også godt representert i samlingen. På Tveit har vi spesielt mange identiske ploger fra Kvernelands Fabrikker.
- Noen ploger skiller seg ut gjennom annerledes utforming. Dette gjelder arden MHB.05045 fra Vik i Sogn, som er mindre enn resten av krokardene, og med håndtak som er innfelt i åsen. Den chilenske arden MHB.05164 skiller seg ut gjennom brukssted, treslaget den er tilvirket av og at den er den eneste arden med treskjær. MHB.05505 er en eneste vekselplogen vi har i samlingen. Denne typen plog har ikke vært representativ for regionen, men vitner om eksperimentering for å få mer effektive ploger på 1800-tallet. MHB.01733 er en nyere ardvariant, som er det eneste eksemplaret av denne typen i museets samling. Den er imidlertid svært ødelagt.

Tilstand/helhet

- Alle krokardene i samlingen er komplette bortsett fra 2 stykk. Dette gjelder: MHB.05054 og MHB.05164.
- Av hyppeplogene med to rette veltefjøl er MHB.02581, MHB.05611 og MHB.06116 komplette. MHB.02711 og MHB.05127 komplette eksemplarer av hyppeplogene med styrestang og dragstang satt vinkelrett på hverandre.
- Det er ingen komplette eksemplarer av grindplogene med rett veltefjøl i tre. Av grindplogene med vridd veltefjøl i tre finnes ett komplett eksemplar; MHB.03022. Det er tre komplette grindploger med vridd veltefjøl i jern; MHB.00109, MHB.02715 og MHB.06114. Av grindplogene er det særlig manglende kniv som gjør at de faller inn under betegnelsen ukomplett.
- Arden fra nyere tids landbruk, MHB.01733, er ikke komplett.
- I plogsamlingen er alle hestehakkene komplette, bortsett fra 27/12 på Tveit. Av andre redskaper med hyppefunksjon er alle komplette.

- Alle de fabrikkproduserte treplogene er komplette, bortsett fra MHB.05505. To av de katalogiserte fabrikkproduserte jernplogene er komplette; MHB.00108 og MHB.05375, mens MHB.05904 er ukomplett. Såplogene er komplette.
- Metallet på mye av plogsamlingen er rustet.

Underbyggelse av museets formål

- (...) Plogsamlingen er en viktig del av museets formål. Det har vært samlet spesielt inn fra det eldre landbruket. Gjenåpningen av landbruksutstillingen i 2006 viser at dette fortsatt er et aktuelt emneområde for museet. Et av museets formål er også å dokumentere sentrale næringsveier i regionen, hvor landbruk da har utgjort et hovedgrunnlag for menneskene fram til 1900. To av plogene, MHB.05045 og MHB.05164, har opprinnelse i Sogn og Chile, og fyller slik sett ikke museets formål om å forvalte og formidle regionens historie (...)

10. Oppsummering av verdivurderingen (Significance statement)

- **Trekk ut essensen av vurderingene gjort av samlingen**
- **Beskrive hvorfor og hvordan samlingen er av betydning**
- **Prioritering av noen objekter fremfor andre begrunnes i oppsummeringen**
- **Oppsummeringen skal kunne tåle å stå alene**
- **Grader objektene i samlingen**
- (...) Karmsund folkemuseums plogsamling er både omfangsrik og variert, med ploger tilknyttet henholdsvis det eldre og det nyere landbruket. Gjenstandene er videre delt inn i typer slik det har fremstått som hensiktsmessig. Hovedtypene i det eldre landbruket er ard, hyppeplog og grindplog. I det nyere landbruket har vi skilt mellom hestehakker med blant annet hyppefunksjon, andre redskaper med hyppefunksjon, fabrikkproduserte treploger og fabrikkproduserte metallploger (...)
- (...) deler av plogsamlingen har god proveniens og stor historisk verdi. Den er en kilde til kunnskap om det eldre landbruket i regionen, samt teknologiske forbedringer (...), og til slutt overgangen til et mer moderne landbruk med tidlig maskinelle og fabrikkproduserte ploger. Kunnskapen som museet innehar om plogsamlingen er med på å øke dens historiske verdi. Dette åpner også for videre forskning på gjenstandsgruppen, slik at også forskningsverdien kan vurderes som høy (...)
- (...) Enkelte ploger skiller seg ut ved å ha spesielt god proveniens gjennom innhenting av informasjon ved innsamling og i ettertid. Til gjengjeld er også 16 ploger i samlingen helt uten opplysninger knyttet til seg. Plogene fra Tveit med registreringsnummer har noe informasjon knyttet til opprinnelse, men opplysningene er mangelfulle (...)
- (...) Plogsamlingen inneholder ploger som er representative for både den eldre og den nyere jordbrukshistorien i regionen. Fra den eldre jordbrukshistorien er spesielt krokardene og grindplogene med deres varierende utviklingstrekk representative. De

siste tiårene av 1800-tallet ble hyppeplogene tatt i bruk, og dette har museet flere gode eksemplarer av. Av nyere tids redskaper er plogene fra spesielt Kverneland og Kyllingstad representative (...)

- (...) Av sjeldne plogtyper skiller to arder seg ut ved å ha opprinnelse andre steder enn i regionen. MHB.05045 er fra Sogn, mens MHB.05164 er fra Chile. Vi har også bare én nyere tids ard, MHB.01733. Denne er imidlertid så ødelagt at det går ut over dens betydning. Vi har kun én vekselplog, MHB.05505. De to førstnevnte underbygger imidlertid ikke museets formål.
- (...) Mange av plogene er preget av tilstanden på magasinene, og er ikke komplette eller i god stand. Plogene på xxxx skiller seg ut ved å ikke være truet av videre betydelig forfall, mens forholdene på spesielt xxxx tærer på plogene. Plogene på de sistnevnte magasinene har også dårligst proveniens (...)